

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลาA DEVELOPMENT OF ENRICHMENT CURRICULUM TO ENHANCE
DESIRABLE PUBLIC MIND FOR UNDERGRADUATE STUDENTS AT THAKSIN
UNIVERSITY, SONGKHLA CAMPUSวัลลยา ธรรมอภิบาล (Wanlaya Thamaphiban)¹อัจฉรา วัฒนานรงค์ (Achara Wattananarong)²วิชัย วงษ์ใหญ่ (Wichai Wongyai)³ศิริยุภา พูลสุวรรณ (Siriypa Poonsuwan)⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา และศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร โดยมีขั้นตอนดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่มนิสิตกลุ่มกิจกรรมชมรม ฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า จิตสาธารณะ เป็นคุณลักษณะสำคัญ และจำเป็นต้องเสริมสร้างให้แก่นิสิต ตามองค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้คิด (Cognition) ด้านเจตคติ (Attitude) และด้านพฤติกรรม (Behavior)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร เป็นการนำผลการศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดรายละเอียดต่างๆ ของหลักสูตรฉบับร่าง ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน หลักการและเหตุผลวัตถุประสงค์หลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดและประเมินผลหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น มีโครงสร้างเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ 8 กิจกรรม จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามกระบวนการ พัฒนาจิตสาธารณะ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการรับรู้ ขั้นการตอบสนอง ขั้นการเห็นคุณค่า ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย ใช้ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง ผลประเมินความเหมาะสม และความสอดคล้องของหลักสูตร ฉบับร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรเหมาะสมและสอดคล้องกับการ

¹คุณวุฒิปดิด หลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิปดิด สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท

³รองศาสตราจารย์ ดร., กรรมการควบคุมปริญญาโท

⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., กรรมการควบคุมปริญญาโท

เสริมสร้างจิตสาธารณะให้แก่บัณฑิต โดยนำข้อเสนอแนะจากการประเมินหลักสูตรฉบับร่างมาปรับปรุง เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัย กึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Design) แบบกลุ่มเดียว โดยมีการวัดก่อนการทดลอง 1 ครั้ง หลังการทดลอง 1 ครั้ง (One Group Pretest - Posttest Design) กับนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 คณะศึกษาศาสตร์ ปีการศึกษา 2554 มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการสุ่ม และ คัดเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า ระดับจิตสาธารณะของนิสิตกลุ่มเป้าหมายก่อนการทดลองและหลังการทดลองใช้หลักสูตรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และผลการปฏิบัติโครงการจิตสาธารณะผ่านเกณฑ์การประเมินทุกขั้นตอน รวมทั้งนิสิตมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

ขั้นตอนที่ 4 การประเมิน แก้ไข และปรับปรุงหลักสูตร จากผลการประเมินการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม หลังการทดลองใช้หลักสูตร ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร โดยปรับระยะเวลาระหว่างการบรรยายกับการปฏิบัติกิจกรรม ให้เหมาะสมตามโครงสร้าง 40 ชั่วโมง ปรับปรุงการใช้ภาษาที่ใช้ให้ถูกต้อง และปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องกัน จากนั้น จัดทำเป็นหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ฉบับสมบูรณ์

คำสำคัญ 1. จิตสาธารณะ 2. หลักสูตรเสริม 3. การพัฒนาหลักสูตร

Abstract

This research aimed to develop an enrichment curriculum to enhance desirable public mind for undergraduate students at Thaksin University, Songkhla Campus, and investigate the effectiveness of the designed curriculum. There were four steps in the process of curriculum development.

Step 1 The study and Analysis of Basic Data: This included a collection of data from documents and related research, interviews with related people, and group discussions of students from the Public Service club. The results showed that public mind was regarded as a key characteristic and it was necessary to implant in the students. The state of public mind consisted of three aspects; cognition, attitude and behavior.

Step 2 Curriculum Development: In this step the results as obtained from Step 1 were used to determine the details of the drafted curriculum which consisted of fundamental concepts, curriculum rational, objectives, structure, learning experience, and measurement and evaluation. The designed curriculum consisted of 4 learning units and 8 activities.

Learning experiences were arranged through the four steps in developing public mind; perceiving or receiving, responding, valuing, and organizing and characterizing. Time spent in curriculum trial was 40 hours in total. The curriculum was assessed by experts for its appropriateness and consistency. It was found that every element of the curriculum was appropriate and consistent with the approach to building up the public mind in students. All suggestions derived from the assessment of the drafted curriculum were used to improve the curriculum.

Step 3 Curriculum Trial: This step was carried out in order to determine the effectiveness of the curriculum. The researcher used the quasi - experimental design and a one group pretest - posttest design with 40 first - year undergraduate students of the Faculty of Education in the 2011 academic year at Thaksin University, Songkhla campus, who applied to participate in the trial and were selected by the set criteria. The results showed that the levels of student's public mind before and after the experiment were significantly different at the level of .001 and the practice public mind was found to meet the set criteria in every step. The students were also satisfied with the curriculum at a high level.

Step 4 Curriculum Evaluation and Improvement: The results obtained from the experiment showed that all elements of the curriculum were appropriate. However, after the trial the curriculum was improved by adjusting time of both lecturing and doing activities to meet the structure of 40 hour training periods and revising the language used and lesson plans to make them contiguous. Eventually, the final output of the curriculum to implant the public mind for undergraduate students at Thaksin University, Songkhla campus was completed.

Keywords : 1) Public Mind 2) Enrichment Curriculum 3) Curriculum Development

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการไหลบ่าของกระแสวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทย เป็นเหตุให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลก สังคมไทยในอดีตที่เคยสงบร่มเย็นด้วยศาสนาและวัฒนธรรมไทย กลายเป็นสังคมแห่งการนิยมบริโภคผลผลิตทางอุตสาหกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตที่เคยเรียบง่าย ประณีประนอม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กลายเป็นการแก่งแย่งแข่งขันแสวงหาอำนาจและวัตถุนิยม (ชลาบุทธิ์ ครุฑเมือง และ นีออน พินประดิษฐ์. 2551: 40; อ้างอิงจาก อมรา รอดดารา. 2549: 172) เกิดปัญหาสลับซับซ้อน ซึ่งยากจะแก้ไขให้ลุล่วงได้ในระยะเวลาอันจำกัด โดยเฉพาะปัญหาสังคม ดังจะเห็นได้จากบุคคลในสังคม มีแนวโน้มยกย่องนับถือผู้มีวัตถุเงินทองมากขึ้น นำไปสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ผู้คนแก่งแย่งแข่งขันกันทุกวิถีทางเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตน สนใจแต่การดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว เกิดการเอารัดเอาเปรียบ ขาดความเห็นอกเห็นใจ ไม่สนใจว่าผู้อื่นจะได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ รวมทั้งขาดความสนใจในภาพรวมของประเทศ เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงกับเรื่องนั้น ๆ แม้รู้ว่าจะเกิดผลเสียอย่างไรก็ตามมากมายตามมาก็ตาม ปัญหาการขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม จึงมักเกิดขึ้นให้เห็นใกล้ตัวอยู่ตลอดเวลา เช่น การลักขโมย และทำลายสาธารณะสมบัติ อาทิ สายไฟฟ้า นอตเสาไฟฟ้า เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การขว้างปาก้อนหินใส่รถ ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ด้วยความคึกคะนองจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินจำนวนมากของรัฐ และสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ

รวมทั้งปัญหายาเสพติด วิกฤตด้านโลกร้อน ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหามลพิษ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว และการขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม (ธนิดา ทองมีเหลือ และคนอื่น ๆ. 2550: 93; ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2552: คำนำ; เรียม นมรักษ์. 2552: 14)

จิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นลักษณะหนึ่งของจิตสาธารณะ (ธนิดา ทองมีเหลือ และคนอื่น ๆ. 2550: 93; เบลูจวรรณ รอดแก้ว. 2553: 81) ปัจจุบัน กำลังได้รับความสนใจ และควรต้องเร่งพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนที่มี “จิตสาธารณะ” จะคิดถึงส่วนรวมของสังคมเป็นสำคัญ จึงเป็นสิ่งที่สังคมต้องการ กอรปกับในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการสร้างสังคมให้พลเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียน ทั้ง 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา อยู่ร่วมกันฉันทามติมิตร ในลักษณะสังคมเอื้ออาทร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554: คำนำ) การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ จะต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน จึงจำเป็นต้องปลูกฝังคนไทยให้มีจิตสำนึกของพลเมืองดี มีความสนใจและติดตามความเป็นไปของสังคม มีจิตสาธารณะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง พร้อมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เคารพผู้อื่นและความหลากหลาย ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดถือประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะการปลูกฝังในเรื่องของ “จิตสาธารณะ” ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของประชาธิปไตย อันจะไปปลูกจิตสำนึก

ของบุคคลให้รู้จัก การเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ และร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม จิตสาธารณะ พัฒนามาจากความรู้ ความคิด ประสพการณ์ทางสังคม การอบรม สั่งสอน และการมีปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัว หรือสังคม ทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตน และการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (วิทยพัฒน์ สีหา และคนอื่น ๆ. 2552: 170) เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (ยุทธนา วรณพิติกุล และ สุพิศา เริงจิต. 2542: 181-183) พร้อมทั้งจะเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (บรรทม มณีโชติ. 2530: 25) มีความปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น หรือสังคม (หฤทัย อาจปฐ. 2544: 103-104) ด้วยความเต็มใจ โดยพิจารณาจากความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติ การทำกิจกรรมเพื่อสังคม การเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การรับรู้และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน จึงสรุปได้ว่า จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญ ในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ ให้หันมามองถึงประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมมือกันพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้มีความเจริญและสงบสุข

สังคมไทยปัจจุบัน ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการขาดจิตสาธารณะ และมองเห็นความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับเยาวชน จึงกำหนดให้มีการปลูกฝังเรื่องจิตสาธารณะในสังคมไทย ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาของชาติ รวมทั้งมาตรฐาน

ผลการเรียนรู้ (Domains of Learning) ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนมีการกำหนดคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ ไว้ในมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

สำหรับแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีการดำเนินการในปัจจุบัน ผู้วิจัยสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดองค์กร และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ ตอบสนองแนวทางการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หรือ จิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษา ในลักษณะของการจัดองค์กร และกิจกรรมต่างๆ อยู่แล้ว เช่น การจัดตั้งสโมสร ชมรม ชุมนุม ค่ายอาสาพัฒนา หรือบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น การกล่อมเกล่าปลูกฝังถ่ายทอดจิตสาธารณะด้วย “กิจกรรมที่หลากหลาย” ซึ่งจะทำให้ให้นิสิตนักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตระหนักในคุณค่าของจิตสาธารณะ พร้อมรักษาคุณค่าของจิตวิญญาณเพื่อส่วนรวม ด้วยการยกระดับความรู้ สำนึก ตระหนักในคุณค่า ให้เป็นภาระหน้าที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนิสิตนักศึกษาได้

2. การกำหนดเป็นหลักสูตร หรือการสอนในรายวิชา โดยครอบคลุมหัวข้อที่เป็นเรื่องของส่วนรวม หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่จะเกิดกับคนหมู่มาก อาทิ เรื่องสิ่งแวดล้อม การรู้จักเคารพกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม

โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หรือ "Service Learning" ซึ่งเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาในลักษณะการเชื่อมโยงการศึกษาปัญหาชุมชน ร่วมกับการร่วมแก้ปัญหาตามความจำเป็นของชุมชน เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีทักษะในการปฏิบัติงาน เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง รวมทั้งสร้างสำนึกความรับผิดชอบต่อสถานะของพลเมืองของประเทศ ตลอดจนมีผลต่อการเพิ่มพูนความสามารถทางวิชาการของผู้เรียนไปพร้อมกัน

จากผลการศึกษา ของ ศักดิ์ชาย เรืองฤทธิ์ (2554. บทคัดย่อ) เรื่อง การมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ของนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคปกติ หลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 5 ปี จากทุกคณะในมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ปีการศึกษา 2554 พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการตระหนักรู้และแก้ปัญหาให้ผู้อื่น มีคะแนนอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ ด้านการคำนึงถึงส่วนรวม ด้านการสร้างความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน ด้านการรับผิดชอบต่อสาธารณะและสังคม ด้าน ความรัก เอื้ออาทร สามัคคี และด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ อยู่ในระดับปานกลาง

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัย จึงสนใจในการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานิสิตนอกชั้นเรียน ด้านการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตสาธารณะตามองค์

ประกอบของการมีจิตสาธารณะ ใน 3 ด้าน ซึ่งจำแนกตามพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยใช้แนวคิดของบลูม (Bloom. 1956) ได้แก่ ด้านการรู้คิด (Cognition) ด้านเจตคติ (Attitude) และด้านพฤติกรรม (Behavior) ควบคู่กันไป โดยให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ และการสังเคราะห์จากกระบวนการพัฒนาจิตพิสัย (Affective Domain) ตามแนวคิดของแครทวอล (Krathwohl; Bloom; & Masia. 1973) แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ตามแนวคิดของแบนดูรา (Bandura. 1977) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ตามแนวคิดของโคลบ (Kolb; Rubin; & McIntyre. 1984). การเรียนรู้จากการทำโครงการ (Project Method) ตามแนวคิดของแคทซ์และชาร์ด (Katz; & Chard. 2000) และกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification) ตามแนวคิดของแรธส์ ฮาร์มัน และ ไซมอน (Raths; Harmin; & Simon. 1966) เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนิสิตให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา มีความสำคัญ ดังนี้

1. ได้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะที่ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ

2. ได้กระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ และประเภทกิจกรรมที่สามารถใช้เสริมสร้างจิตสาธารณะด้านการรู้คิด (Cognition) ด้านเจตคติ (Attitude) และด้านพฤติกรรม (Behavior) อย่างเหมาะสม

3. ผลของการศึกษาจะเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับพัฒนานิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของ หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษา และวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับจิตสาธารณะ หลักสูตรเสริม การพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้เสริมสร้างจิตสาธารณะ จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงแหล่งข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด สำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐาน ใน 6 ประเด็น

ได้แก่ ความหมายของจิตสาธารณะ องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะ แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้ในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ และการวัดและประเมินผลจิตสาธารณะ นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item - Objective Congruence Indexes หรือ IOC) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด

ส่วนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรฝ่ายกิจการนิสิต และผู้นำนิสิต โดยการสัมภาษณ์ 2 ลักษณะ คือ 1) สัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง สำหรับผู้บริหาร ตัวแทนคณาจารย์ และ หัวหน้าฝ่ายกิจการนิสิต รวมจำนวน 5 คน ด้วยการสนทนา พูดคุย ชักถาม เกี่ยวกับ ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนิสิต การทำกิจกรรมเพื่อสังคม การมีจิตสาธารณะของนิสิตในปัจจุบัน ความจำเป็นและแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ จัปประเด็นการสนทนาที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงซ้ำ ๆ กัน หรือ มีความคิดเห็นขัดแย้งกันมาจดบันทึก และ 2) สัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างสำหรับบุคลากรฝ่ายกิจการนิสิต และผู้นำนิสิต จำนวน 5 คนโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เขียนตอบตามแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เนื้อหา และตีความ เพื่อสร้างข้อสรุปความต้องการจำเป็น และแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

ส่วนที่ 3 ศึกษารูปแบบการจัดโครงการ และ/หรือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตกลุ่มกิจกรรมชมรมฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์ โดยการสนทนากลุ่ม ตัวแทนนิสิตชมรมฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์ รวมจำนวน 37 คน

กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม ทำการนัดหมายตัวแทนนิสิต ดำเนินการสนทนากลุ่มตามประเด็นและสรุปเป็นความคิดเห็นของกลุ่ม นำข้อสรุปที่ได้วิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปสภาพการดำเนินโครงการ และ/หรือ กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำธรรณะของนิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

มีขั้นตอนการดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ การร่างหลักสูตร และ การประเมินหลักสูตรฉบับร่างดังนี้

ขั้นที่ 1 การร่างหลักสูตร เป็นการนำผลการศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรฉบับร่างประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดและประเมินผลหลักสูตร

ขั้นที่ 2 การประเมินหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่างที่ได้จากขั้นที่ 1 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ด้วยแบบประเมินซึ่งมี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฉบับร่างชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด เพื่อพิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านกรอบแนวคิดและหลักการของหลักสูตรเสริมด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม ด้านโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสื่อ การเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำผลการประเมินวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย

และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่าง ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ และ ไม่เห็นด้วย เพื่อพิจารณาความสอดคล้องในแต่ละองค์ประกอบในหลักสูตรฉบับร่างที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item - Objective Congruence Indexes หรือ IOC) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

1. แบบแผนในการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Design) แบบกลุ่มเดียวมีการวัดก่อนการทดลอง 1 ครั้ง หลังการทดลอง 1 ครั้ง (One Group Pretest - Posttest Design) (Campbell; & Stanley, 1963: 7) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการตรวจเอกสารใบงาน

2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2554 มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการรับสมัครและคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 เอกสารหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรม ใบบาง สื่อการเรียนรู้

3.2 แบบวัดจิตสาธารณะชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุมจิตสาธารณะ ด้านการรู้จัก ด้านเจตคติ ด้านพฤติกรรม ตามแบบของลิเกิร์ต (Likert) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ 2538: 137-142) จำนวน 45 ข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และคุณภาพของแบบวัดจิตสาธารณะโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน นำไปทดลองใช้กับนิสิตที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.84

3.3 แบบประเมินความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อหลักสูตรชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของลิเกิร์ต (Likert) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ 2538: 137-142) ใช้วัดความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะหลังการทดลองใช้หลักสูตร ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเจตคติต่อหลักสูตรเสริม ด้านเนื้อหาหลักสูตรเสริม ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านความสามารถของวิทยากรดำเนินการ ด้านสื่อ การเรียนรู้ และด้านการวัด ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเหมาะสมด้านภาษาของแบบประเมินความพึงพอใจโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 ก่อนใช้หลักสูตร ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตสาธารณะไปดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน ช่วงที่ 2 ระหว่างการจัดกิจกรรมตามหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตร ผู้วิจัยประเมินสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการทำ

กิจกรรม ผลการปฏิบัติใบบาง ร่วมกับการสัมภาษณ์รายบุคคล นำข้อมูล และข้อสังเกตมาปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และช่วงที่ 3 หลังจากการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยใช้แบบวัดจิตสาธารณะวัดระดับจิตสาธารณะของนิสิตกลุ่มเป้าหมายซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เว้นระยะเวลา 1 เดือน ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจิตสาธารณะของนิสิตกลุ่มเป้าหมาย ร่วมกับการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อตรวจสอบความคงทนของพฤติกรรม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือวัดเชิงปริมาณ วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย () ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระแก่กัน (t-test for dependent samples) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ตรวจสอบความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่นของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้าแบบต่างวิธี (Methods Triangulation) และแบบต่างแหล่งข้อมูล (Triangulation of Source)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมิน แก้ไข และปรับปรุงหลักสูตร

ในขั้นตอนนี้ เป็นการนำผลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรในขั้นตอนที่ 3 มาแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะนำไปใช้ต่อไป โดยดำเนินการดังนี้

1. ประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร โดยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรมา

พิจารณาและตัดสินคุณค่าของหลักสูตรว่ามีข้อดี และข้อจำกัดอย่างไร

2. แก้ไขและปรับปรุงหลักสูตร หลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ โดยผู้วิจัยนำ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ มา ปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะนำไปใช้ต่อไป

ผลการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิต สาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา สรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการประเมินหลักสูตรเสริมสร้าง จิตสาธารณะที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่าหลักสูตรมี ความเหมาะสมในระดับมาก และมีความ สอดคล้องกันทั้งองค์ประกอบภายใน และ แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เสริมสร้างจิตสาธารณะ หลักสูตรนี้ ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน หลัก การและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะให้แก่ นิสิตใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้คิด ด้านเจตคติ และด้าน พฤติกรรม ซึ่งจำแนกตามพฤติกรรมการเรียนรู้ ของมนุษย์ โดยใช้แนวคิดของบลูม (Bloom, 1956) โครงสร้างหลักสูตรมีลักษณะเป็นหน่วย การเรียนรู้ จำนวน 4 หน่วย ดังนี้ หน่วยการ เรียนรู้ที่ 1 แก่นนำจิตสาธารณะ หน่วยการ เรียนรู้ที่ 2 หลากหลายชีวิต (Civic and Social Responsibility : CSR) หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 โครงการจิตสาธารณะ และหน่วยการเรียนรู้ที่ 4

ชื่นชมคนทำดี แต่ละหน่วย ประกอบด้วย สาระ สำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรม แผนการ จัดกิจกรรม วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ และ บันทึกรายผลการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับ กระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการรับรู้ (perceiving or receiving) ขั้นการ ตอบสนอง (responding) ขั้นการเห็นคุณค่า (valuing) และขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย (organizing and characterizing) ซึ่งสรุป ลักษณะกิจกรรมที่ใช้ปลูกฝังค่านิยมจิตสาธารณะ ตามโครงสร้างหลักสูตร ได้ 5 ประเภท คือ การ สัมผัสต้นแบบ การสัมผัสความจริง การลงมือ ปฏิบัติ การถอดบทเรียน และ การถ่ายทอด ประสบการณ์ โดยใช้ระยะเวลาในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง

2. การศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร เสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนิสิตระดับปริญญา ตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา พบว่า

2.1 กลุ่มเป้าหมายมีระดับจิต สาธารณะในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการ รู้คิด ด้านเจตคติ และด้านพฤติกรรม ก่อนการ ทดลองและหลังการทดลองใช้หลักสูตรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.2 ผลการปฏิบัติโครงการเสริม สร้างจิตสาธารณะผ่านเกณฑ์การประเมินทุกชั้น ตอน

2.3 กลุ่มเป้าหมาย มีความพึง พอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ ในภาพ รวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านเจตคติต่อหลักสูตร เสริม ด้านเนื้อหาหลักสูตรเสริม ด้านกระบวนการ จัดการเรียนรู้ ด้านความสามารถของวิทยากร ดำเนินการ ด้านสื่อการเรียนรู้ และ ด้านการวัด และประเมินผล ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. การที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เสริมสร้างจิตสาธารณะได้ นั้น อาจเป็นเพราะผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามหลักวิชาการ และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพตามรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของบ็อบบิท และชาร์ทเตอร์ (Ornstein; & Hunkins. 2004 อ้างอิงจาก Bobbitt. 1924 and Charter. 1923) ไทเลอร์ (Tyler. 1949) ทาบ (Taba. 1962) เซย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และลิวอิส (Saylor; Alexander; & Lewis. 1981) เคอร์ (Kerr.1968) และ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ใน 4 ขั้นตอน เริ่มจาก 1) การศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย การร่างหลักสูตร และการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนนำไปใช้ 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การประเมิน แก้วใจ และปรับปรุงหลักสูตรจึงทำให้หลักสูตร มีองค์ประกอบครบถ้วน เหมาะสม สอดคล้องกัน ทั้งองค์ประกอบภายใน และแผนการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังมีการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรฝ่ายกิจการนิสิต และผู้นำนิสิต รวมทั้งการสนทนากลุ่มตัวแทนนิสิตชมรมฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งทำให้ได้แนวคิดพื้นฐาน รวมทั้งหลักการและเหตุผลของหลักสูตรที่ชัดเจน แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงและสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของหลักสูตร นอกจากนี้ มีการนำแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญาด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปรับเปลี่ยนความคิด

และ เจตคติ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มาเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของหลักสูตร ได้แก่ แนวคิดตามกระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของเดวิด อาร์.แคธวอล ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการทำโครงการ และการทำความเข้าใจในค่านิยม มาสังเคราะห์เป็นกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) โดยให้นิสิตมีโอกาสรับรู้และสนใจในเรื่องของจิตสาธารณะ จากการสังเกตตัวแบบ และประสบการณ์เชิงประจักษ์ ผ่านกระบวนการตั้งใจ (Attentional Process) และกระบวนการเก็บจำ (Retention Process) เพื่อจูงใจให้นิสิตเกิดความสนใจ ใคร่ครวญ และตระหนักถึงการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) เป็นการสะท้อนผลการรับรู้จากขั้นตอนที่ 1 โดยให้นิสิตมีโอกาสแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งที่สนใจ จากการสังเกตตัวแบบ บุคคล สื่อต่าง ๆ ประสบการณ์เชิงประจักษ์อย่างใดระตรง ผ่านกระบวนการกระทำ (Production Process) เช่น การจดบันทึกอนุทิน การอภิปราย การสัมภาษณ์ การซักถาม การวิพากษ์วิจารณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 3 ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) โดยใช้กระบวนการจูงใจผ่านบุคคลตัวอย่าง ชุมชนคนอาสา สื่อวีดิทัศน์ ประสบการณ์ตรงของนิสิต การวิเคราะห์จากสภาพปัญหาอันเนื่องมาจากการขาดจิตสาธารณะในมหาวิทยาลัย และชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้นิสิตตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ปฏิบัติ และเกิดการยอมรับ รวม

ทั้งสรุปและสร้างแนวคิดจิตสาธารณะให้ปรากฏ
เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบและสร้าง
อุปนิสัย (Organizing and Characterizing)
เป็นการนำประสบการณ์การเรียนรู้ จากขั้นที่ 1
ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 มาจัดระบบทางความคิดให้
สะท้อนสู่การปฏิบัติ โดยการทำโครงการ เริ่มจาก
การคัดเลือกปัญหาที่ต้องการแก้ไข การกำหนด
วัตถุประสงค์ การวางแผนโครงการ การดำเนิน
โครงการตามแผน การประเมินผลโครงการ และ
การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยส่งเสริม
ให้นิสิตปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้นิสิตเกิดการ
พัฒนาจิตสาธารณะให้เป็นลักษณะนิสัย รวมทั้งมี
การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรในลักษณะของ
หน่วยการเรียนรู้ และใช้กิจกรรมเป็นฐานตาม
กระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ 4 ขั้นตอน ข้าง
ต้น จึงทำให้การเสริมสร้าง จิตสาธารณะแก่นิสิต
ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง นิสิตจึง
สามารถเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะไปปรับเปลี่ยน
ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความคิด เจตคติ ให้เกิดการ
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีจิต
สาธารณะได้ อีกทั้ง ยังมีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย
ซึ่งช่วยส่งเสริมให้นิสิตเกิดการพัฒนาจิต
สาธารณะ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้คิด ด้าน
เจตคติ และด้านพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ของ
หลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้าง จิต
สาธารณะครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิพย์
รัตน์ สีเพชรเหลือง (2551: 83) ที่ว่า การพัฒนา
จิตสาธารณะกับบุคคลให้เกิดผลอย่างสมบูรณ์นั้น
จะต้องพัฒนาแบบองค์รวม คือ ความคิด จิตใจ
และการกระทำ โดยการสร้างให้บุคคลเกิดความ
รู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อการมีจิตสาธารณะ
และสนับสนุนให้มีการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อ

ส่วนรวม จึงจะทำให้ผลการพัฒนาจิตสาธารณะมี
ความสมบูรณ์และยั่งยืน

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม
สร้างจิตสาธารณะสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยทักษิณ อภิปรายได้ดังนี้

2.1 ระดับจิตสาธารณะของกลุ่ม
เป้าหมายในภาพรวม และ รายด้าน ได้แก่ ด้าน
การรู้คิด ด้านเจตคติ และด้านพฤติกรรม ก่อน
การทดลอง และหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริม
สร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา แตกต่าง
กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดย
ค่าเฉลี่ยระดับจิตสาธารณะของนิสิตหลังการ
ทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีจิต
สาธารณะในด้านพฤติกรรมหลังจากการทดลองใช้
หลักสูตร สูงกว่าด้านการรู้คิด และด้านเจตคติ
ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้ง
นี้ มีลักษณะเป็นอาสาสมัคร ซึ่งโดยปกติจะมีความ
รู้ความเข้าใจ และ เจตคติที่ดีในเรื่องจิต
สาธารณะอยู่แล้ว จึงอาจส่งผลให้ระดับจิต
สาธารณะในด้าน การรู้คิด และ เจตคติ หลังการ
ทดลองใช้หลักสูตร มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก
ส่วนด้านพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงภายหลัง
จากการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าด้านอื่น ๆ
อย่างเห็นได้ชัด นั้น อาจเป็นเพราะการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ในหลักสูตรเน้นกิจกรรม
ที่ให้กลุ่มเป้าหมายได้ลงมือปฏิบัติจริง และเรียน
รู้ด้วยตนเอง ทำให้ประสบการณ์เดิมในเรื่องจิต
สาธารณะของนิสิต ด้านการรู้คิด และ เจตคติ
ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผ่าน
หน่วยการเรียนรู้ ทั้ง 4 หน่วย ตามโครงสร้าง
หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีกระบวนการ
พัฒนาจิตสาธารณะอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจาก

ขั้นการรับรู้ ขั้นการตอบสนอง ขั้นการเห็นคุณค่า
ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย ตามหลักการ
ปรับพฤติกรรมทางปัญญา ที่เชื่อว่าการปรับ
เปลี่ยนปัจจัยภายใน ได้แก่ ความคิด เจตคติ
ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออก
ถึงการมีจิตสาธารณะได้ ซึ่ง ประสพการณ์การ
เรียนรู้ที่นิสิตได้รับ ผ่านการสังเกตตัวแบบทั้งที่
เป็นสัญลักษณ์และตัวแบบบุคคล กิจกรรมกลุ่ม
ประสพการณ์เชิงประจักษ์ การทำโครงการ การ
สร้างแรงจูงใจ และการให้นิสิตมีส่วนร่วมในการ
เรียนรู้ทุกกิจกรรม ตลอดระยะเวลาในการจัด
หลักสูตร ทำให้นิสิตมีความรู้ ความเข้าใจ และมี
เจตคติที่ดีต่อการมีจิตสาธารณะ ตลอดจนเกิด
การกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงส่งผล
ให้ระดับจิตสาธารณะ ด้านการรู้คิด ด้านเจตคติ
และด้านพฤติกรรม (Behavior) หลังจากเข้าร่วม
หลักสูตรเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สูงขึ้น แสดง
ให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายเกิดการปรับเปลี่ยน ความ
คิด และเจตคติ ไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่
สะท้อนให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะได้ สอดคล้อง
กับงานวิจัย ที่พบว่า การสนทนา การฝึกสมาธิ
การทำความกระจ่ายค่านิยม การเรียนรู้ผ่านละคร
การอ่านชีวประวัติบุคคลสำคัญ และ การทำงาน
ช่วยเหลือสังคม เป็นกระบวนการเสริมสร้างมโน
ทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจ
ได้ (คมสัน สุขมาก และวรรัตน์ ปทุมเจริญ
วัฒนา. 2554: 8-9) และการให้เรียนรู้จากการ
ปฏิบัติจริง การใช้การฝึกอบรมชี้แจง เช่น การพูด
แบบทหาร การใช้เหตุผล การให้รางวัล และการ
สั่งสอน โดยเน้นการให้ความรู้และการประเมิน
ผลมากขึ้น เป็นกลยุทธ์หลักในการสื่อสาร
ของกองทัพบกเพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะได้
(ถักริมา เกื้อสกุล. 2547: 113)

2.2 ผลการปฏิบัติโครงการเสริม

สร้างจิตสาธารณะของนิสิตผ่านเกณฑ์การประเมิน
ทุกขั้นตอน จากผลการศึกษากิจกรรมโครงการจิต
สาธารณะ พบว่า นิสิตสามารถเขียนโครงการตาม
แบบฟอร์มที่กำหนดได้ถูกต้องตามหลักการเขียน
โครงการ และมีการนำความรู้ด้านการประกัน
คุณภาพไปใช้ในการจัดโครงการ ทั้งนี้ อาจเป็น
เพราะวิทยากรมีความเชี่ยวชาญเรื่องการเขียน
โครงการและการประกันคุณภาพ จึงสามารถ
ถ่ายทอดความรู้ให้นิสิตเข้าใจและปฏิบัติได้อย่าง
มีคุณภาพ ทั้งการสำรวจและคัดเลือกปัญหา การ
วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การวางแผนหา
แนวทางพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา การลงมือปฏิบัติ
จริง การสรุปผลและประเมินโครงการ และ จาก
การสัมภาษณ์นิสิตภายหลังจากการทำโครงการ
พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ รู้สึกภูมิใจในผลงานที่มีส่วน
ทำให้มหาวิทยาลัยสะอาด และเป็นตัวอย่างที่ดี
ให้กับรุ่นน้องตลอดจนเพื่อนนิสิตด้วยกัน รวมทั้ง
อยากทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น
สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เบญจวรรณ รอด
แก้ว (2553: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการพัฒนาจิต
สาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ
สกลนคร จากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนา
สังคม พบว่า การใช้โครงการพัฒนาสังคมเพื่อ
พัฒนามหาวิทยาลัย และพัฒนาจิตสาธารณะของ
นักศึกษาสามารถทำให้นักศึกษามีจิตสาธารณะที่
สูงขึ้นได้ โดยหลังดำเนินโครงการพัฒนาสังคม
นักศึกษามีจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนดำเนิน
โครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 นิสิตกลุ่มเป้าหมายมีความ

พึงพอใจในหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ ใน
ภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านเจตคติต่อ
หลักสูตรเสริม ด้านเนื้อหาหลักสูตรเสริม ด้าน
กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านความสามารถของ

และมารุต พนมพล. 2552 : 13) อย่างไรก็ตาม ผลสำเร็จของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะความสามารถของวิทยากรดำเนินการ ที่สามารถนำเสนอสาระทุกเรื่องให้นิสิตเข้าใจได้ง่าย เชื่อมโยงตัวแบบกับการอธิบายได้ชัดเจน มีบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง และเป็นแบบอย่างที่น่าเชื่อถือ อีกทั้งยังเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและทักษะในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ส่งผลให้นิสิตเกิดความสนุกสนาน และเอาใจใส่ในขณะเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ มนัส สุวรรณ (วิไลรัตน์ แยมจ่อหอ และคนอื่นๆ. 2553: 507 อ้างอิงจาก มนัส สุวรรณ. 2537) ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นศาสตร์แก่เยาวชนในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยศิลปะชั้นสูง เพื่อกล่อมเกลাজิตใจ โนมน้าวความสนใจ เปลี่ยนแปลงเจตคติ และเบี่ยงเบนแนวคิดของเยาวชนจากสิ่งที่ผูกพันอยู่เดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เพื่อให้ยอมรับสิ่งใหม่ที่ถูกต้องเหมาะสมกว่า เป็นงานที่มีความยากลำบาก แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่ทำไม่ได้ คราบไคที่ผู้ถ่ายทอดหรือวิทยากรมีความตระหนักในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง และจากผลการสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่วามคิดมุ่งมั่น ความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม ความมั่นใจกล้าแสดงออก ความคิดรอบรอบมีเหตุผล และความเอื้ออาทรและมนุษยสัมพันธ์ พบว่า นิสิตมีพัฒนาการในแต่ละด้านเพิ่มขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาประเด็นด้านเจตคติต่อหลักสูตรเสริม พบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าหลักสูตรนี้สามารถเสริมสร้างจิตสาธารณะให้แก่ นิสิตได้เป็นอย่างดี รู้สึกภูมิใจที่ได้มีโอกาสเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมนี้ และชอบที่จะเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้อีก แสดงให้เห็นว่า

หลักสูตรเสริมนี้เป็นหลักสูตรที่นิสิตให้ความสนใจ และสามารถเสริมสร้างจิตสาธารณะด้านการรู้คิด ด้านเจตคติ และด้านพฤติกรรมให้แก่ นิสิตได้ อีกทั้งยังเป็นประสบการณ์ให้นิสิตได้นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาเป็นอุปนิสัยต่อไปได้ สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ระบุว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นั้น มีความสมดุลระหว่างการเสริมสร้างให้เกิดความรู้ และเจตคติ และทักษะ (Burnard, 1995: 45-52)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการรับรู้ 2) ขั้นการตอบสนอง 3) ขั้นการเห็นคุณค่า 4) ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย สามารถใช้เสริมสร้างจิตสาธารณะ ด้านการรู้คิด ด้านเจตคติ และ ด้านพฤติกรรม ให้แก่นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงสามารถนำหลักสูตรนี้ไปปรับใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะของนิสิต โดยจัดเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียน หรือ จัดทำเป็นรายวิชาเฉพาะโดยบูรณาการร่วมกับรายวิชาศึกษาทั่วไป โดยเน้นการให้นิสิตได้ลงมือปฏิบัติจริง

1.2 สถาบันอุดมศึกษาที่สนใจนำหลักสูตรนี้ไปใช้ ควรปรับปรุงเนื้อหา สาระ และรูปแบบกิจกรรม ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา และบริบทของสถาบัน แต่ทั้งนี้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะทั้ง 4 ขั้นตอน เพื่อให้นิสิต

นักศึกษาเกิดการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างเป็นระบบ

1.3 ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า กิจกรรมประเภท การสัมผัสต้นแบบ การสัมผัสความจริง การลงมือปฏิบัติ การถอดบทเรียน และการถ่ายทอดประสบการณ์ สามารถเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ ดังนั้น อาจารย์และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา จึงสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่นิสิตนักศึกษาได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในลักษณะของอาสาสมัคร เนื่องจากเป็นหลักสูตรเสริม และมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาที่ใช้ในการจัดหลักสูตร ดังนั้น หากมีการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาตัวแปร เพศ ศาสนา ผลการเรียน การพักอาศัยในหอพักใน/นอกสถานศึกษา เพิ่มเติม

2.2 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้แบบวัดจิตสาธารณะ และการสังเกต เพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร ซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการประเมินจิตสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการประเมิน หลาย ๆ แบบ หลาย ๆ มิติ ให้ครอบคลุม ทั้งด้านการรู้คิด ด้านเจตคติ และด้านพฤติกรรม โดยอาจใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือ การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อศึกษาและติดตามความคงทนของจิตสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- คมสัน สุขมาก; และ วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา. (2554, เมษายน-กันยายน). การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจ.
- วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 5(1): 1-16.
- ชลาฤทธิ์ ครุฑเมือง; และ นีออน พิณประดิษฐ์. (2551, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนไทย. วารสารหลักสูตรและการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2(1): 40-50.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991).
- ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง. (2551). จิตสำนึกสาธารณะ..สร้างได้. วารสารการบริหารคน. 29(2): 80-83.
- ธนิดา ทองมีเหลือ; ณิธิย์ หล่อเลิศวิทย์; ระพีพัฒน์ เลิศวุฒิสกุล; ภัคธร วิเศษภู่วิริยะชัย; กริส จุฑานันท์; และเรวดี ทรงเที่ยง. (2550, กันยายน). ปัจจัยทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์. 13(1): 91-102.
- ธีรพงศ์ แก่นอินทร์; วิชัย นภาพงษ์; จรูญ จัวนาน; มะลิ ศรีชู; และ นิพัทธ์ ระเด่นอาหมัด. (2545, พฤษภาคม-สิงหาคม). รูปแบบการเรียนการสอนนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 8(2): 185-200.
- บรรทม มณีโชติ. (2530). การศึกษารูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้านความเสียสละชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีผลต่อคุณภาพของแบบทดสอบ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เบญจวรรณ รอดแก้ว. (2553, มกราคม-มิถุนายน). การพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนาสังคม. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 2(3): 79-91.
- ยุทธนา วรณปิติกุล; และ สุพิดา เริงจิต. (2542). สำนักพลเมือง : ความริเริงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.
- เรียบ นมรักษ์. (2552). การวิเคราะห์องค์ประกอบของจิตสาธารณะของนักศึกษาในองค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : สุวีริยา-สาสน์.
- ลัทธิมา เกื้อสกุล. (2547). กลยุทธ์การสื่อสารของกองทัพกเพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เรื่อง สิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (การประชาสัมพันธ์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิชัย วงษ์ใหญ่; และมารุต พัฒนาผล. (2552). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นสมรรถนะผู้เรียนเป็นสำคัญและการประเมินผลมิติใหม่. (เอกสารประกอบการสัมมนาวันที่ 24 สิงหาคม 2552). นครปฐม: คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล. อัดสำเนา.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2525). การพัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่. กรุงเทพฯ: ธเนศวรการพิมพ์.
- วิทย์พัฒน์ สี่หา; สมบัติ ท้ายเรือคำ; และ จินดารัตน์ ปิรมณี. (2552, มกราคม). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรี. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. 1(1): 170-179.
- วิไลรัตน์ แยมจ่อหอย; เยาวนิจ กิตติธรรกุล; และ ชนิษฐา ชุสุข. (2553, พฤษภาคม-มิถุนายน). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ จังหวัดพัทลุง. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 16(3): 489-511.
- ศักดิ์ชาย เรืองฤทธิ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของนิสิตมหาวิทยาลัยทักษิณ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.
- หฤทัย อาจปฐ. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives : the classification of educational goals*. New York: David Mckey.
- Burnard, P. (1995). *Learning human skills : an experiential and reflective guide for nurses*. Oxford ; Boston: Butterworth-Heinemann
- Campbell, D. T.; & Stanley, J. C. (1963). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Chicago : Rand McNally
- Katz, L.G.; & Chard, S. (2000). *Engaging children's minds: The project approach* (2nd ed.). Norwood, NJ: Ablex.
- Kerr, J. F. (1968). *Changing the curriculum*. London: The University of London Press.
- Kolb, D. A.; Rubin, I. M.; & McIntyre, J. M. (1984). *Organizational psychology : a book of readings*. 4th ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

- Krathwohl, D. R.; Bloom, B. S.; & Masia, B. B. (1973). **Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals handbook II : affective domain.** London: Longman.
- Ornstein, A. C.; & Hunkins, F. P. (2004). **Curriculum : foundations, principles, and issues.** Boston: Allyn and Bacon.
- Raths, L. E.; Harmin, M.; & Simon, S. B. (1966). **Values and teaching : working with values in the classroom.** Columbus : Charles E. Merrill.
- Saylor, J. G.; Alexander, W. M.; & Lewis, A. J. (1981). **Curriculum planning for better teaching and learning.** New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Taba, H. (1962). **Curriculum development, theory and practice.** New York: Harcourt, Brace
- Tyler, R. W. (1949). **Basic principles of curriculum and instruction.** Chicago: University of Chicago Press